

VERESS DÁNIEL

Kelvin-fok

Újsághírek:

- Papadopoulosz miniszter aláírásával megjelent 21 301/D. sz. rendelet betiltotta egész sereg szépirodalmi és tudományos munka forgalmazását.
- „Nemkívánatos szerzők és művek” listáján szerepel Aiszkhülosz Leláncolt Prometheusza, Szofoklész Aiásza, Arisztophanész három vígjátéka. Euripidész Phoinikai nők című tragédiája . . .
- Az április 21-i katonai államcsínyt végrehajtó athéni katonai junta több ezer hazafit, javarészt értelmiségieket, az Égei-tenger koncentrációs táborokká változtatott lakatlan sziklaszigeteire hurcoltatott. Sorsuk ismeretlen.

Hetednap, feltehetően kora délután, jelentek meg a bivalyok. Először szag-gatott vonalként érzékelték megjelenésüket. Aztán foltokká, tompa foltokká állottak össze a vonalak. Középmagasságban, elmosódottan átimbolyogtak a falon, a piszkosfehér, itt-ott légypöttyös síkon. Imbolygó mozgásuk közben lábaik beleolvadnak törzsükbe, busa fejük nyak nélkül nőtt ki szügyükből. Színük nem volt fekete. Szennyes, tompa hamuszürke volt.

Lába már teljesen érzéketlenné vált. Mindkettő mérhetetlenül eldagadt. Nemcsak a bokák, de a térdhajlat is, egészen combközépig. Tulajdonképpen inkább tudta, mint érezte lábait. A sajtós combjában kígyózott fölfelé, s egyre nyersebben az ágyéka felé nyilazott. De nem volt igazi éles, szűrő fájdalom. Idegen, tompa súlyként tudta lábait. Mert ítélőképessége még valamennyire működött. — Ilyennek érezhetik a mélytengeri bűvárok roppant ólomcsizmáikat — gondolta.

De a bivalyok után már alig gondolt valamit és valamire. Aznap, amikor a váltás ember és a váltás véreb jött, még felvillant benne: kint, ezen a pokol-szigeten, melynek nevét az iskolában is csak futólag említik meg, valahol egy hosszú felsorolásban, hetedszer virrad, amióta ő itt áll, szemben a néma szoba-fallal, hátán előírászerűen összekulcsolt kézzel, balra, mintegy másfél méternyire az íróasztaltól, melyen rendszerint az unatkozó, falatozó, füttyörésző, újságot zizegtető kihallgató tiszt ül, lábát lóbálva. A megnyitott Coca-Colás üvegek kupakja apró koppanással esett a padlóra. A három, felváltva őrködő kutyát is megszokta. Azok is megszokták őt. Ha ingaszerűen elmoccant, vagy oldalt csúsztatva idegenné önállósult lábát, nem morogtak, nem is vicсорítottak. Ásítottak. Álmosan vagy talán álmodozva — hallgattak.

Ő már moccanni is alig tudott. Teste görcsösen megmerevedett. Alig észrevehetően állandóan imbolygott, mint távol-keleti táncosnőké, valami mély-

ről vezérlő rituális transzban. Megnyúlt nyakán feje éretten bukott előre. Haja lucskosan, fakón tapadt meg halántéka fölött. Lábszára állandóan nedves volt az időnként megállíthatatlanul kicsurgó vizelettől. Bélsárrögök hullottak koppanva a padlóra. Amikor ittléte első napján dolgára kéredzkedett, a LOK emberei arcába röhögtek: — Barom, végezd, ahol vagy, majd még sétálgatunk veled. — És ő megtanulta a barmok törvényét. Naponta egyszer megittatták. De ma, fogait, az odakoccanó bádogcsésze sem tudta szétnyílásra rávenni. A víz java része lecsurgott szája két szögletén, alá borostás állán, be nyitott ingnyakán, alásuhant viszkető, sebes mellén. — A vízbe mártott kétszersült-darab is kihullott duzzadt ajkai közül, amit az a vörös hajú idősebb akart — talán száanalomból — szájába tuszkolni.

A bivalyok újra megjelentek. Méltóságteljes volt vonulásuk a fehér falhullámokon. Ekkor halt el minden hang. Eddig még felszűrődött a másodemeleti hátsó sarokszobába a négyszögletű udvarok közt cirkáló Sherman-páncélosok lármája, a terekre berobogó zárt gépkocsik pöfögése, a szigetek fölött szüntelenül köröző helikopterek szaggatott csörgése. Most minden elcsendesedett, és ő belehullott a csendbe. Hallotta a csendet. Tikkasztóan monoton bűgös volt, mint a kagylókba szívódott tengerek hangja. Egy idő után ez is elhalt. Tökéletes csend lett. Füléből és orrából vér szívárgott.

A falon némán gomolyogtak, tolongtak, oszoltak a bivalyok. Tulajdonképpen már nem is a falon mozogtak. Szemgolyója mélyén érezte súlyos, nehéz, fáradt vonulásukat. Aztán némán tovatűntek, és újak jelentek meg csordaszám. Úgy érezte, hogy magukkal sodorják szemeit, sőt őt magát is magukkal vonszolják. Mintha testetlenek lennének, átzuhognak rajta, de ő bennük is van és összeolvad velük. A mozgás kábító egyhangúsággal ismétlődött. Véget nem érőnek tűnő, álmosító időn át.

Hogy bivalyok, egy tudata mélyéről felszűrő villanás világította meg. Betemetettnek hitt gyermekkori emlékekből szikrázott fel az a nyár, melyet Lárisa környékén, nagyanyjánál töltött. Látta az alkonyi porfelhőbe burkolózó kis falusi utcát, a lomhán poroszkáló, gyér szőrű, bölcs mozgású, buta pillantású bivalyokkal. Hátukról rétegekben pattogott le a foltosan rászáradt iszap.

De ezek a mostani bivalyok csupaszok és egyformán fényesszürkék voltak. Valószínűtlen tisztaságuk lepte meg, ahogyan meghitten nézte körülhőmpölygő sereglésüket. Nemcsak nézte. Érezte, rostjaiban érezte. Újra elomlott bennük. Már egy kicsit csak általuk volt. Elúszott áradatukon, mint csendes és nagy folyóvizek hullámtalan éjszakai áramán, lágyan.

Szembenézett azzal, aki rázta. Látta, felhevült arccal, kidülledt szemekkel mond valamit. Válaszolni szeretett volna, hogy ugyan hagyja őt békében a bivalyokkal, de csak torz nyöszörgés szakadt fel a torkán.

Aztán már hárman voltak, és ő egy széken ült. Egymás szavába vágva beszéltek. Hallotta is elmosódottan hangjukat, de nem értette, mit mondanak. A szavak széttöredeztek fülében. Feje, arca, tarkója nedves volt. Az ing is a hátához tapadt, és kimondhatatlanul égett a lába. Tudta, alaposan végiglocsolták vízzel.

Fel akart állani, a falhoz menni, tovább nézni azokat a drága bivalyokat. A mozdulattól kibillent alóla a szék. Mikor elzuhant a padlón, csak egy foltnyi tompa fájdalmat érzett.

Ugyanott, a befalazott ablakú, vastag ajtajú szobácskában ébredt, melyet egy fehér ernyős, állandóan égő, erős fényű körte világított meg. Nappal van-e

vagy éjszaka, soha nem tudta. A kihallgatást végzők mindig frissen borotválva érkeztek, aktatáskával és szorgos munkakedvvel. És mindegyik szó szerint ugyanazt a kérdést tette fel, melyre ő, már a kihallgatás első öt percében pontosan és igen őszintén válaszolt: — Igen, ő is ott volt — nem április 21-én, hanem jóval később, a május 12-i rendelet megjelenését követő valamelyik napon —, amikor a diákok tiltakozó felvonulásokat tartottak a halhatatlan klasszikusok műveinek betiltása miatt. Mert én, kérem — magyarázta lendülettel — az egyetemen is az ókori irodalmat tanítom, s talán tudják az urak, hogy a hésziodoszi prooimionokról írt munkáimat a világ minden egyetemének klasszika-filológia fakultásán ismerik. Nem akart hencegőnek látszani, s ezért nem említette meg, hogy ilyen értelmű motívumkutatásáért eddig négy külföldi főiskola választotta díszdoktorává. Mindössze annyit tett hozzá, hogy véleménye szerint, valamilyen félreértésről lehet szó a betiltásokkal kapcsolatban, s ő tulajdonképpen ezt akarta tisztázni. Tulajdonképpen nem is a tüntetőik közt ment az úttesten, hanem a járdán. A járda külső szélén. Egyébként éppen a Theogónia, az Exodus és az Elveszett paradicsom összevetésével foglalkozott, pontosabban a hórebi és a helikoni kinyilatkoztatások nyelvi struktúráival és a világ teremtését illető mítosz változataival, amikor a tanársegéde rácsöngetett, s együtt indultak útnak... Őt ezek a politikai dolgok soha nem érdekelték, mindez nem az ő dolga...

Néhányszor a tenyér élével, jóindulattal, de igen határozottan szájba vágta: — Hazudsz, félreprofázol, professzor. Piszkos összeesküvő vagy. Ne hadarj itt össze mindenféle malacságot, hanem mondd meg, hol szervekedtetek, kik voltak a vezetőitek, mit akartatok? Azt hiszed, hogy kávéházban pofázol? — És egy tompa tárggyal, egyenletes ritmusban a tarkóját ütögették. Ebben az unalmas munkában gyakran váltották egymást.

Harmadnap a sokszor megisméltendő kérdésre mindössze annyit válaszolt, hogy kérdezzék meg Karalambosz Theodoridisz akadémikust vagy Jorgosz Szeferisz költőt, foglalkozott-e ő valaha is politikával? Legyintettek. Fölösleges. Amikor a Sorbonne hellenisztikatanárát is megemlítette védelmére — szembe-röhögték: — Az a mókus most a nócikéjével van elfoglalva, s nincs ideje a Te dolgaiddal törődni. Azóta ki sem nyitotta a száját. Rájött: egyetlen szavát sem hiszik. És ezért áll itt, mereven, szemben a fallal, pontosan nem is mérhetően, hány napja már, hogy mint mondták, „jól vissza tudjon emlékezni mindenre, úgy ahogy az történt”.

A magas, olíva arcú intett. Megértette. Roppant nehezen feltápáskodott, a fal mellé vánszorgott, hátrakulcsolta kezét, igyekezett sajtó testének súlyát úgy elosztani lábain, hogy egyik se fájjon jobban, mint a másik. És várta a bivalyokat.

A bivalyok nem jöttek. Akaratát összpontosítva igyekezett maga elé képzelni szögletes, idomtalan, fekete testüket. Nem sikerült. Akkor elkezdte mondogatni magában, csukott szájjal, mintha sámánolna: bivalyok, bivalyok, bivalyok! Ez sem használt, sőt úgy tűnt, hogy a megerőltetéstől vérhez jutott agy pályái elkezdtek sugározni. Fülébe kattogásszerű hang ugrott be. Kezdetben roppant gyors ritmusú, s ropogása hasonlított a bivalyok szóakusztikájához, de fokozatosan módosult, lassult, megállíthatatlanul tagolódott s végül egy három szótagos szavacskává alakult: bi-vu-ák, bi-vu-ák. És mint néma, fel nem tett kérdésre jönne a válasz: madár, madár.

Bi-vu-ák ma-dár? A fejhez és törzshöz mérten részaránytalanul nagy, enyhén görbülő, sötét színű csórt látott. Mögötte alig nagyobb, elmosódott,

színtelen testet. Szeretett volna felujjongani, hogy íme, itt van, íme, megvan. Ez ama bivuák madár. De a szó újra elkezdett kattogni, majd ropogni a fülében. Aztán ez a ritmikus recsegés átugrott a kezére, és ujjbegyein kattogott ki. Olyan volt, mint amikor az ember egy hangerősítőben pattintgatja a körmeit: bi-vu-ák, bi-vu-ák. Ekkor, egy villanásban úgy tűnt számára, hogy a bivuák nem is madár. De tulajdonképpen miért is lenne az? Látott már ő valaha bivuák madarat? Ilyen madár nincsen. Ez valami más. A bivuák — bivuák. De aztán újra hallani vélte, hol közelről, hol meg távolról, halkulóan és emelkedően a ropogást, hogy: bivuák, bivuák. Úgy ismétlődött, ahogyan a gyorsvonat kerekei szaporázzák. Lágyan és elnyújtva, tömören és ropogtatva, minden ezt zengte benne és körülötte. Megtelt bivuákkal, felszívták pórusai, ez sikongott csontjai velős öbleiből. Egy adott pillanatban úgy érezte, hogy ő maga tulajdonképpen ez a bivuák, s csak a szárnyait kell meglebentenie, hogy elmozduljon, valamerre előre és föl...

Komisz fájdalmat érzett, amikor előreszegzett homlokkal a falnak zuhant. A merev, közönyös, néma falnak.

A jódt átható szagára eszmélt föl. Szemhéja lomhán húzódott föl, de elméje meglepően élesen működött. Felismerte, hogy az, aki most fölötte guggol, az orvos. Az a szemüveges, aki a bal karjánál matat. A szigetre érkezés után futólag megvizsgálta őket. Az a másik, a magas, angol bajuszos, az a főnök, akit itt ezredesnek szólítanak. A három hátrább álló férfi a kihallgatók. Az ESA-tól vagy a LOK-tól. És valószínűleg nappal van, mert éjjel mindannyian csak nem lennének itt.

A főnök intésére felültették a padlón, nekitámasztották az íróasztalnak. A mozgatástól, fájdalomtól újra elájult. Ugyanabban a tartásban tért magához. De csak a főnök volt bent, szemben ült vele, lovaglólásban egy széken, állát a szék karfáján nyugtatva, közönyösen nézte őt.

— Miért ilyen makacs, professzor úr? Tudja, hogy önnel tulajdonképpen semmi bajunk. Mondja meg azok nevét, akik felbujtották, a tüntetést szervezték — s két nap múlva könyvei közt ülhet. Természetesen tudjuk, hogy ön soha aktív politikát nem csinált. De a tojásfejúek igen sok bajt okoztak nekünk, ezért nem lehetünk sem elővigyázatlanok, sem kíméletesek. Na, ne dacoskodjék. — Kissé idegen hangsúllyal beszélt, mint aki hosszabb időt töltött távol szülőföldjétől.

— Sem Totomis, sem Ladas nem akar magából hőst csinálni. Így is túl sokan vannak hősök. A szerep nem magának való. Nézze, őszinte vagyok. Hét vagy nyolc helyről érdeklődtek eddig önről, külföldről. Megnyugtattuk őket, hogy elvonult magányában azokkal a maga tudja milyen izékkal foglalkozik. — Cinkosan elmosolyodott. — Persze, rögtön kiadattuk, angolul is, íróasztala harmadik fiókjában található elkészített dolgozatát.

— De hiszen azok még nem lezárt, nem véglegesített eredmények. Abban még számomra is vitatható értelmezések vannak. — Nehezen, lassan, de igen nagy indulattal mondotta.

Az ezredes leintette: — Hagyja az értelmezéseket. Válaszoljon őszintén kérdéseinkre, akkor aztán vitatkozhat, cáfolhatja, ha úgy tetszik, a saját kutatási eredményeit is.

Jeges szoritást érzett. Ekkor döbrent rá, hogy ő semmiképpen sem tudja bizonyítani ártatlanságát. Azt, hogy mindahhoz, amit Parakis brigádtábornokbelügyminiszter, az amerikai CIA mintájára szervezett különleges rohamala-

kulatok tettek és tesznek, égvilágon semmi köze sincs. Az ellenkezőjéhez sem. Mindez őt nem érdekelte. Csak a kutatásai, katedrája, a klasszikusok. Viszont itt csak bűnösök vannak. És ő itt van. Ő tehát bűnös. Az, bármit is mond. És mivel semmit mondani nem tud, kétszeresen is az. Mert a furcsa logikájú világ képtelen feltételezni, hogyha valaki nincs mellette, nincs ellene sem. Hogy valaki lehet sehol sem...

De lehet? Ez a kérdés először rémlett fel benne, amióta itt van. És először életében is. Hirtelen mélyről, undorral, hevesen utálni kezdte önmagát. Egész életének kusza, zsúfolt hazugságát megérezte.

Imbolyogva fölállott, a falhoz vonszolta testét, hátrakulcsolta kezét, fejét lehajtotta. Sűrű, vastag nyál száradt alsó ajkára.

És minden folytatódott. Újra hallotta a jövést-menést, motorok zúgását, a friss retекbe, duzzadt hagymába beleharapó fogak hersegő zaját, a papírkosárba hajított zsírpapír zizegését, az örkútya talpának puha dobogását. Eleinte azt szerette volna, ha minél hamarább bekövetkezik a már ismert eufóriás állapot, a mákonyos ébrenlét, a más dimenzióba átbillenő lélek súlytalansága, ha alásüllyedt abba a világba, ahol minden mellékessé és közömbössé válik, s ahol a személyes lét másodlagossá lesz.

Aztán elszégyellte magát. Jönni fog ez az összejtállapot. Jönni, várás és hívás nélkül, ez a kocsonyás, átmeneti létezés, amikor az ember elveszti önmaga felfoghatóságának objektív tudatát. De eszébe jutott egy parafrázis ama törékeny fűszárlól, melyre akár az egész galaktika ráomolhat, de különb mindannál, ami körülötte van, mert önmaga számára fel tudja fogni megsemmisülése elkerülhetetlen tényét. És ez fájni tud, ezen borzadni tud...

Először a Karoling-ház uralkodóit sorolta el. — Eszemenél kell maradnom. — Majd verseket mondogatott. Gyerekkori gügyeségeket és nagy eposzokat. Aztán, egyre nagyobb erőfeszítéssel, ugráló gondolatokkal előadásokat rögtönzött képzelt hallgatóságának, miközben a farkaskútya hegyes füleit nézte, Homérosz és Hésziodosz vetélkedéséről. Pillanatig sikerült felidéznie a fayumi papiruszlelet fényképeit is, melyet otthon egy kék börmappában tartott. Aztán váratlanul felesége hangját hallotta, amint egy verset mond. Klüméné szeretett szavalni. Jó órájában magnószalagra mondott egy-egy költeményt, s azt többször visszahallgatták. Egy villanásnyi ideig fülében csengett lágy, meleg hangja: „Kifürkészhetetlen éj végtelen keserűség álomtalan szempilla a felszakadó zokogás előtt éget a bánat megméretés előtt már int a pusztulás”... Aztán még egy sor jutott eszébe, az, hogy „végzete kötényében összeroppan”. Lám, az igazi vers nem is vers. Az igazi vers — élet. És Elitisz hatodik éjjeli zsolttára, most egészen az ő élete lett. Ki hitte volna. Újra Klüménére igyekezett gondolni, felidézni arcát, de sikertelenül. Újra hallotta azt a különös, száraz kattogást a fejében.

A kattogás gyorsult, erősödött. Kívülről furakodott befele, belülről sugárzott kifele, és elkezdett a falon táncolni, örvényleni a hang. Aztán egyre tagoltabbá vált, betükké ugrott szét, összecsomósodott, majd szétszóródott, aztán hirtelen, váratlanul összeállott: Kelvin-fok.

Tompa, súlyos sajgást érzett egész fejében. A szoba félhomályba borult. Körök, négyszögek ugrottak elő a fal fehér mélyéből. Egymásból bomoltak ki, majd újra egymásba omoltak. Csak egy valami volt tisztán kivehető, az, hogy Kelvin-fok.

Minden erejét megfeszítve, próbálta lelökni magáról. Sikertelenül. Úgy beleakadt, akár egy horog. Húsába, idegeibe, egész eszméletébe, egyetlen tar-

talomként. Igyekezett, amennyire össze tudta szedni gondolatait, megérteni, hogy honnan jött és mi is tulajdonképpen. Földnyelv vagy hegyorom?... Peloponezuson vagy Thaszoszon? Egy dolgot viszont tudott: hogy a szót soha életében le nem írta, ki nem mondta. Talán olvasta. Hiszen annyi mindent összeolvas az ember. Vannak ilyen különös bogáncsszavak, melyeket akaratán kívül szed fel az ember, miközben álmos délután, lusta mozdulatokkal lapoz ebbe-abba, s véletlenül beleolvass egy közönyös, idegen cikkbe.

Létkérdéssé vált számára, hogy megválaszolja, mi is ez a Kelvin-fok? És miért jutott most eszébe, és itt, és miért pont ez?

Rettenetes erőfeszítéssel, nyitott, de már nem látó szemmel gondolkozott. Nem tudta, hogy néha sípolva, hörögve felnyög, s a kutya rámorog.

Fejlett vizuális memóriája volt. Futólagos olvasás után, évek múltán is meg tudta mondani, hogy a könyv jobb vagy bal oldali lapján, s ott is melyik harmadon található meg a szóban forgó kérdésre vonatkozó utalás. Most, hogy bármilyen értelmi levezetéssel képtelen volt megközelíteni a kérdést, valamilyen látómezejébe akarta visszaemelni ezt a soha meg nem tapadt szóképet, amit ő talán mindössze egyetlenegyszer látott, hogy Kelvin-fok.

Újra hörögött. Őrzője melléje lépett. Érezte maga mellett az idegen testet. De nem pillantott oldalt. Nem is nagyon tudott mozdulni, viszont félt, hogy megzavarják, s emiatt soha nem fogja tudni megfejteni a rejtélyt.

Az időpont, pillanat, állapot, a tompa és ólmosan ható nehézkedés, melylyel a lazult izmú test mohón a föld felé kíváncskozott, mind-mind másodlagossá váltak a feladat mellett. Neki mindenképpen meg kell fejtenie ezt a fehér-fekete kontraszttal élesen felé sújtó szópárt, ezt a titokzatosan hivalkodót. Élete egyetlen értelme az időtlenné mosódott pillanatban a Kelvin-fokba költözött. És minél jobban igyekezett gondolkodni, minél szívósabban igyekezett a rejtélybe fúrni magát, annál inkább érezte, hogy teste gyöngül, feje pedig egyre idegenebbül súlyosabb lesz. Időnként már maga a szó — hogy Kelvin — is kiesett belőle, elgurult a meleg, zsongó csöndben, nagyon nehezen sikerült visszarángatnia magához. Olyan súlyossá és mozdíthatatlanná vált a szó, mint előtte az árnyékos fal, egész teste, mérhetetlen nagynak érzett agyveleje, és az időtlenné csomósodott idő. Mindez összeállt Kelvin-fokká. Nemcsak összeállt, meg is személyesedett, sőt helyet cserélt vele. Most itt, szemben a fehér sikkal, nem ő, az egyetemi magántanár állott, hanem a Kelvin-fok, materializálódva, valóságosan, de mégis teljesen kiismerhetetlenül.

Az egyre eszeveszettebben erősödő kattánás csúcán valami puha, valószínűtlen, mindent összemósó ernyedtséget érzett a fejében. Aztán már nem érzett az égvilágon semmit.

Az alagsori szobácskában tért magához. Félig ülő, félig fekvő helyzetben hevert a pokróccal letakart priccsen, lábai egy vizesdézsába lógtak. Egész testén langyosodó kötés volt. A mérnök, akivel együtt utazott a partokig, igyekezett valami barnás, levessé hígított főzeléket szájába tuszkolni. A másik, az ismeretlen, a fejét tartotta gyöngéden, s közben szüntelenül beszélt: — A második héten már azt hittük, hogy kampec. Mert ezek nem tréfálnak... Látszik, hogy Metaxasékhoz jártak iskolába. Ne haragudjon, birtokba vettük a szappanát, csak nem fog az ember, amíg nem feltétlenül muszáj, megtettesedni. Hát amikor visszahozták, ketten húzták, mint egy olajbogyós zsákot, nem hittem a szememnek. Nem én... De most már minden rendben van... Próbáljon enni. Nyissa ki a száját, csak egy kicsit nyissa ki, éppen hogy becsurogjon ez a...

Egyetlen szó sem ért el a tudatáig, melyben mindössze egyetlen körte világított, mintha neonbetűkkel lett volna agya kirakva: Kelvin-fok. Órákba telt, amíg valahogyan ki tudta mondani, de akkor sipítva ordította, mint aki megértett valamit, valami végzeteset, kikerülhetetlent.

Rángatózó testét a borostás arcú tartotta, a mérnök két ököllel verte a cella ajtaját, hívta az őrséget. De mire azok beléptek, ő már halkán, elszmorodva, szaggatottan ismételte, hörögte, hogy Kelvin-fok.

Mikor a kényszerzubbonyban, a fehér színű kocsiban elhelyezték, egyik kísérője, egy facér bölcsészhallgató megjegyezte: — Nagyon vallásos lehet a pali. Mindegyre azt a svájci prédikátort, azt a szakadárt emlegeti. Úgy látszik, az ment az agyára.

